

3. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению /А.Г.Менабени. – М.: Просвещение, 1987. – 95с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под. ред. Н.Ю.Шведовой. – М.: Русский язык, 1988. – 749 с.
5. Радынова О.П., Катинене А.И., Палавандишвили М.Л. Музыкальное воспитание дошкольников /О.П.Радынова, А.И.Катинене, М.Л.Палавандишвили. – М.: Просвещение; Владос, 1994. – 224с.
6. Савченко Р.А. Співи. Методика навчання співам дітей дошкільного віку для студентів педагогічного та музичного факультетів / Р.А.Савченко. –К.: НПУ, 1998. – 22с.

УДК 372.878.013.2..781.7(477+439)

Гаснюк В.В.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ І УГОРСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ ТА ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті репрезентується педагогічний потенціал українських і угорських мистецьких традицій та принципів забезпечення їх взаємодії у музично-естетичному вихованні молодших школярів. Автором уточнено зміст поняття «взаємодія мистецьких традицій», визначено принципи методичного забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій у музично-естетичному вихованні молодших школярів: інтеркультурної спрямованості навчально-виховного процесу; опори на життєвий та художній досвід учнів; єдності громадянського та музичного виховання; застосування художньої інтеграції.

Ключові слова: *принципи музично-естетичного виховання, взаємодія українських і угорських мистецьких традицій, полікультурне середовище.*

В статье представлен педагогический потенциал украинских и венгерских художественных традиций, принципов обеспечения их взаимодействия в музыкально-эстетическом воспитании младших школьников. Автором уточнено содержание понятия «взаимодействие художественных традиций», определены принципы методического обеспечения взаимодействия украинских и венгерских художественных традиций в музыкально-эстетическом воспитании младших школьников: интеркультурной направленности учебно-воспитательного процесса; опоры на жизненный и художественный опыт учащихся; единства гражданского и музыкального воспитания, использование художественной интеграции.

Ключевые слова: *принципы музыкально-эстетического воспитания, взаимодействие украинских и венгерских художественных традиций, поликультурная среда.*

The article represented the pedagogical potential of Ukrainian and Hungarian art traditions and principles of ensuring their cooperation in the musically and aesthetically education pupils of primary school. Presence of contradiction between powerful pedagogical potential of Ukrainian and Hungarian art traditions and inefficient in its use in the educational process of primary school identified the relevance of the chosen research problem.

The research revealed the features of the Hungarian and Ukrainian art traditions: a) similarities observed in the existence of the most popular musical genres and subject matter of their content, structure and form of melodic architectonics; the content of the stories, legends, fairy tales; the main types of folk art; fine art professional subjects b) the distinctive features observed in the melodic, modal and metrorhythmic compositions construction, composed of instrumental ensembles, in the colors of finishes and embroideries, symbols of many holidays, in form and rhythm Ukrainian and Hungarian dances.

The author clarifies the concept of "interaction artistic traditions", the structural and aesthetic unity which create auditory (folk poetry and musical work), visual (folk arts) and audiovisual (folk choreography and theater) components.

In order to effectively implement cooperation between Ukrainian and Hungarian artistic traditions defined the target benchmarks improve the content and methodological principles of musically and aesthetically education pupils in the multicultural environment: intercultural orientation of the educational process, reliance on life and artistic experience of pupils, unity of civil and musical education, using of art integration. The implementation of these principles in the process of musically and aesthetically education will contribute to the spiritual formation of junior pupils based on the formation of values related to the music of the Hungarian and Ukrainian nations, mastering music theory and musical and aesthetical knowledge, the learning communication by means of intercultural integration – native, state and artistic languages (music, literature, visual art).

Keywords: *principles of musical and aesthetical education, the interaction of the Ukrainian and Hungarian art traditions, multicultural environment.*

Постановка проблеми. В період становлення нових, динамічно стрімких цивілізаційних вимірів відбувається форматування планетарного комунікативного простору, який суттєво впливає на загальну мистецьку освіту – головний чинник збереження національної культури, один з найефективніших способів реалізації творчого потенціалу людини.

Мистецькі традиції як результат творчих діянь, тривалих економічних, політичних і культурних зв'язків різних народів виявляють історико-культурну, генетичну, типологічну схожість. Вони виступають засобом спілкування та пізнання, введення до скарбниць духовності і культурних надбань рідного народу й інших етносів; виховання національної свідомості, громадянськості; інтеграції рідної культури у європейський та світовий простір.

Значну частину населення Закарпаття становлять угорці, які проживають тут вже понад тисячу років. Учні початкових класів шкіл з угорською мовою навчання перебувають у складній системі суспільно-культурних відносин: більшість їх за національністю є угорцями, основним полем культурної самоідентифікації яких є традиції угорського народу та, водночас, вони є громадянами України, тому їх музично-естетичне виховання повинно відбуватись за умови рівноправного засвоєння двох музичних культур – української та угорської. Отже, успішність навчально-виховного процесу на уроках музики вищезазначеного типу шкіл значною мірою залежить від ефективності процесу педагогічно регульованого опанування мистецьких традицій різних народів, зокрема українського та угорського.

Аналіз останніх публікацій. Вивченню питань музично-естетичного виховання з використанням мистецьких традицій у школах України з угорською мовою навчання до останнього часу не приділялось належної уваги. Відомі тільки деякі праці П.Лизанця, О.Мальця, І.Орос з питань загальнокультурного розвитку та освіти угорців України. Історичні аспекти культурного розвитку угорського населення Закарпаття вивчались Т.Легоцьким, Т.Домотор та іншими, з проблем музичного виховання у загальноосвітніх школах з угорською мовою навчання відомі тільки дослідницькі роботи І.Арпи.

Метою статті є репрезентація педагогічного потенціалу українських і угорських мистецьких традицій та принципів забезпечення їх взаємодії у музично-естетичному вихованні молодших школярів. Розробка обраного запиту актуалізується наявністю суперечності між потужним педагогічним потенціалом українських і угорських мистецьких традицій та неефективним його використанням у навчально-виховному процесі початкової школи. Подолання означеної суперечності викликало необхідність переосмислення існуючих підходів до музично-естетичного виховання учнів шкіл з угорською мовою навчання.

Насамперед, реалізуюючи мету даної розвідки, ми вдалися до вирішення таких завдань: виявити особливості українських і угорських мистецьких традицій, уточнити зміст поняття «взаємодія мистецьких традицій» та визначити принципи методичного

забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій у музично-естетичному вихованні учнів початкових класів шкіл з угорською мовою навчання.

Виклад основного матеріалу. Довготривале співжиття українців з угорцями в Карпатському регіоні проявилось в спорідненості, подібності або навіть ідентичності їх мистецьких традицій. Опрацювання наукового доробку в галузі фольклористики, мистецтвознавства, педагогіки (О.Аліксійчук [1], А.Коприва [3], Б.Барток [5], Т.Домотор [6], Д.Керені [7], З.Кодай [8], Є.Луданські-Сабо [9], Ж.Татраї [10]) дозволило виявити спільні та відмінні ознаки мистецьких традицій українського та угорського народів:

- спільні риси простежуються у побутуванні найбільш поширених музичних жанрів (історичні, обрядові, дитячі) й тематиці їх змісту (любовна лірика, патріотичні, жартівливі); структурі та формі мелодійної архітекτονіки; у змісті переказів, легенд, казок. Спільними є також основні види народної художньої творчості, тематика професійного образотворчого мистецтва;

- відмінні ознаки спостерігаються у мелодичній, ладовій та метроритмічній побудові творів, у складі інструментальних ансамблів, в кольоровій гамі оздоблень і вишивок, символах багатьох свят. Особливо яскраво відмінності проявляються у формі та ритмах українських і угорських танців.

Відповідно до форм сприйняття різних видів художньої творчості структурно-естетичну єдність мистецьких традицій створюють аудіальні (народна поетична та музична творчість), візуальні (народна художня творчість) та аудіовізуальні (народна хореографія та театр) складові. Вирізняються вони специфічністю виміру характеру художнього змісту (художній час, художній простір, художній простір-час) та засобів його втілення, а спільною їх ознакою є відображення внутрішніх переживань особистості.

Співвіднесення філософського розуміння категорії «взаємодія» як особливого типу відношення між об'єктами, при якому кожний з них впливає на інші, приводячи до їх зміни, і, водночас, зазнає впливу з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану, а також визначення мистецьких традицій як елементів художньої спадщини (досвіду), що передаються від покоління до покоління, дало змогу встановити, що *взаємодія мистецьких традицій* у процесі музично-естетичного виховання молодших школярів у полікультурному просторі є *бінарним, динамічним процесом зумовленості та зв'язку елементів художньої спадщини та досвіду художньої діяльності різних народів, внаслідок чого виникає новий рівень естетичного змісту та організації музичного виховання.*

З метою ефективної реалізації взаємодії українських і угорських мистецьких традицій на уроках музики загальноосвітніх шкіл визначимо цілепокладальні орієнтири вдосконалення змісту і методичних засад музично-естетичного виховання учнів в умовах полікультурного середовища.

Керуючись тим, що «принципи виховання – вихідні положення, що випливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації»[2, С.205], досліджувані нами принципи визначаючи мету, спрямованість, зміст, організацію й методику музично-естетичного виховання молодших школярів – мають об'єктивний характер за змістом, але є суб'єктивними за формою, оскільки мають осібний прояв в процесі музичного навчання й виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання.

Одним з важливих принципів методичного забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій у музично-естетичному вихованні учнів початкових класів шкіл з угорською мовою навчання вважаємо **принцип інтеркультурної спрямованості навчально-виховного процесу**. Музично-естетичне виховання в загальноосвітніх школах України в цілому орієнтовано на українські національні художні традиції, спирається переважно на український музичний матеріал, а мистецтво інших народів вивчається оглядово. В загальноосвітніх школах з угорською мовою навчання інтеркультурна спрямованість навчально-виховного процесу є принциповою з огляду на те, що, на відміну від більшості загальноосвітніх шкіл України, для шкіл з угорською мовою навчання є характерним поліетнічний склад учнів – класи об'єднують представників різних культур, що

і зумовлює необхідність пізнання учнями цінностей не лише рідного етносу, а й інших спільнот.

Початкове засвоєння індивідом суспільних цінностей відбувається шляхом первинної соціалізації у сім'ї – передаються риси національного характеру, життєві норми й культурні цінності, притаманні попередньому поколінню батьків. Згодом, з переходом до шкільного навчання, процес засвоєння суспільних цінностей набуває суттєвих змін – дитина потрапляє у нове середовище, яке складається з представників різних конфесій і культур. Тобто у взаємодію вступають два види досвіду – особистий (учень як носій угорських мистецьких традицій) та суспільний (він живе в українській державі з характерними для неї мистецькими традиціями), які сприятимуть постійному збагаченню й перетворенню життєвого й художнього досвіду учня. Тому не менш важливим принципом навчально-виховного процесу має стати **опора на життєвий та художній досвід** школярів, завдяки якому «згладжуватиметься» процес адаптації до сприйняття та засвоєння нового соціального й художнього досвіду.

Основним полем культурної самоідентифікації переважної більшості учнів шкіл з угорською мовою навчання є традиції угорського національного музичного мистецтва але, водночас, вони є громадянами Української держави, а отже їх музично-естетичне виховання має відбуватись за умови рівноправного засвоєння двох музичних культур – української та угорської, тобто загальної й музичної культури держави, громадянами якої вони є та загальної й музичної культури рідного етносу. Тобто, **забезпечення єдності громадянського та музичного виховання** теж є доволі значимим принципом організації навчального процесу в умовах полікультурного середовища. Адже саме завдяки його реалізації забезпечуватиметься осягнення музичного матеріалу крізь громадянську призму, збагачуватиметься словниковий запас рідної (угорської) й державної (української) мови, а також формуватимуться й розширюватимуться музично-естетичні знання молодших школярів, засвоєння та поглиблення яких відбуватиметься в процесі виявлення особливостей мови, інтонації та жанру музики.

Особливості психофізіологічного розвитку молодших школярів, зокрема інтенсивне формування аналітико-синтетичних функцій мислення, дозволяють нам вважати, що саме художня інтеграція, яка передбачає розкриття внутрішньої спорідненості різноманітних художніх проявів, перекладів і перенесення, перетворення однієї художньої форми в іншу художню модальність – кольору в звук, звуку – у простір, простору – у віршований рядок [4, С.6], уявляє собою комплекс подразників, а отже є стимулом розвитку аналітико-синтетичних функцій дитячого організму.

Оскільки характерними рисами мистецьких традицій є синкретизм (єдність вербальної, вокальної, інструментальної, танцювальної, театральної-ігрової художніх форм), варіативність, колективність, функціональність (зв'язок фольклорних текстів з життям, ситуацією виконання) – тому найбільш ефективним засобом музично-естетичного виховання учнів шкіл з угорською мовою навчання обрано українські й угорські мистецькі традиції, адже саме вони зберігають національну сутність народу та є складовою художніх цінностей держави й світу. А звідси й такий принцип організації навчання, як **принцип застосування художньої інтеграції**, який сприятиме мобільності та систематизації розрізнених знань учнів, адже синкретична природа фольклору дозволить поєднувати вербальну, музичну (вокальну та інструментальну), ігрову та інші художні форми мистецьких традицій. Ознайомлюючись з якими аудіовізуально, перед учнями поставатиме картина, що розкривається у текстах (народні уявлення про природу, норми, правила, ідеали). Традиційність розкриватиметься перед школярами як відчуття: характеру інтонацій (поетичних і музичних), символіки (духовної та матеріальної народної культури), органічності рухів у хореографії, прийнятих норм народної драматизації (специфіка поведінки виконавців у драматичній грі). Тому опора на міжпредметну інтеграцію дозволить більш повно реалізувати художньо-педагогічний потенціал взаємодії мистецьких традицій та допоможе школярам краще ознайомитись з певною спільністю мови мистецтва: асоціативністю, метафоричністю, умовністю, образністю.

Отже, принципи забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій відображаючи загальні закономірності музично-естетичного виховання молодших школярів визначають вимоги до змісту, організації та методів означеного процесу, що відбувається у полікультурному середовищі, а саме: врахування особливостей національного складу регіону, і відповідно, особливостей мистецьких традицій народів, що в ньому проживають; опора на функціональну сутність мистецьких традицій, адже вони є засобом спілкування та пізнання, введення до скарбниць духовності і культурних надбань рідного народу й інших етносів; виховання національної свідомості, громадянськості; спрямування молодших школярів на вияв інтерферентних зв'язків фольклору та різних видів мистецтва; орієнтування учнів на розмаїття мистецьких традицій та на сприйняття їх як історично утвореної форми, що передається від покоління до покоління, зберігається у фольклорі певного народу та трансформується у професійне мистецтво.

Таким чином, опрацювання наукового доробку в галузі фольклористики, мистецтвознавства, педагогіки дозволяє констатувати, що більш ніж тисячолітня історія співіснування на одній території угорців та українців зумовила взаємодію та взаємопроникнення їх мистецьких традицій, використання яких на уроках музики загальноосвітніх шкіл є одним з ефективних засобів забезпечення культуровідповідності освіти і виховання в умовах полікультурного середовища: сприятиме досягненню художніх цінностей держави й світу, мобільності та систематизації знань учнів. Ефективними принципами забезпечення такої взаємодії в процесі музично-естетичного виховання в умовах полікультурного середовища є: інтеркультурна спрямованість навчально-виховного процесу; опора на життєвий та художній досвід учнів; єдність громадянського та музичного виховання; застосування художньої інтеграції.

Зазначені принципи вимагають комплексного застосування в процесі музично-естетичного виховання, адже функціонують вони в системності, і як керівні положення – є рівнозначними. Зміст їх детермінований соціальним замовленням на гармонійний, національний та загальнокультурний розвиток учнів та відповідною музично-педагогічною практикою. Реалізація цих принципів в процесі музично-естетичного виховання сприятиме духовному становленню молодших школярів на основі формування ціннісного відношення до музичного мистецтва угорського та українського народів; засвоєнню музично-теоретичних та музично-естетичних знань; опануванню комунікативними засобами міжкультурної взаємодії – рідною, державною та художньою мовами (музичною, літературною, образотворчого мистецтва).

Література

1. *Аліксійчук О.С. Морально-естетичне виховання учнів початкових класів засобами української народної музики / О.С. Аліксійчук. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – 124 с.*
2. *Гончаренко С.У. Український педагогічний словник/С.У. Гончаренко// Київ: Либідь, 1997. – С.205*
3. *Коприва А.Т. Угорська вишивка Закарпаття XIX – першої половини XX століття (художньо функціональні та стилістичні особливості): автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.06 „Декоративне і прикладне мистецтво” / Атілла Тиберійович Коприва. – Львів, 2005. – 20 с.*
4. *Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі / О.Я.Ростовський // Навч. метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – [2-е вид., доп.]. – 216 с.*
5. *Bartók B. Népzeneék és a szomszéd népek népzeneje / Bartók Béla. – Budapest. Somló Béla könyvkiadó, 1934 – 36 old.*
6. *Dömötör T. A népszokások költészete / Dömötör Tekla – Akadémiai Kiadó, Budapest 1983. – 29 o.*
7. *Kerényi Gy. Magyar énekes népszokások / Kerényi György. – Gondolat Kiadó, Budapest 1982. – 91 o.*

8. Kodály Z. *Kis ember dalai. Előszó – 1960.* / Kodály Zoltán // *Visszatekintés. [Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok]. – Zeneműkiadó, Budapest, Közreadta Bónis Ferenc, 1989. – [III. kötet]. – 323 old.*
9. Ludanszkiné Szabó É. *Óvodai zenei hagyományápolás – népszokások / Ludanszkiné Szabó Éva. – Hajdúböszörmény, 1995. – 305 old.*
10. Tátrai Zs. *A gyermekkor költészete / Tátrai Zsuzsanna. Magyar Néprajz V. Népköltészet (Folklor 1.). [Főszerkesztő: Vargyas Lajos]. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. – 588 o.*

УДК: 780+370.711+786.2

Грінченко А. М.

МУЗИЧНО–ВИКОНАВСЬКИЙ САМОКОНТРОЛЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкривається сутність та специфіка музично-виконавського самоконтролю в контексті взаємозв'язку концепцій психолого-педагогічної та фортепіанної педагогіки. Музично-виконавський самоконтроль представлений як фахова якість вчителя музики-піаніста.

Ключові слова: самоконтроль, музично-виконавський самоконтроль, саморегуляція, музично-виконавська діяльність, учитель музики.

В статье раскрывается сущность и специфика музыкально-исполнительского самоконтроля в контексте взаимосвязи концепций психолого-педагогической науки и фортепианной педагогики. его взаимосвязь с психолого-педагогическими науками. Музыкально-исполнительский самоконтроль представлен как профессиональное качество учителя музыки-пианиста.

Ключевые слова: самоконтроль, музыкально-исполнительский самоконтроль, саморегуляция, музыкально-исполнительская деятельность, учитель музыки.

The article dwells upon the problem of music and performing self-control. The formulation notion of “Music and Performing self-control” as the one of the professional self-control varieties is given. Its essence, peculiarity and interrelation with psychological and pedagogical sciences are given. Music and Performing self-control, basing on the physiological and psychological researches, as a forming skill, is remaining a pedagogical problem. Dealing with the problems, which are connected with self-regulation, where the Music and Performing self-control is the necessary component (of comparison, self-concept, self-correction). But the supporting of self-control functioning during this process, taking to attention the specific of activity, depends on the co-collection of strong-willed person, such as will, as the component of self-regulation. As only the wholesome process provides the Music and Performing regulation, removes the inner difficulties which are connected with the psychological and personal capacities, uniting outer and inner aspects during the performing process. Only the high-level self-control can promote to the self-personal competence forming and become the professional quality of the music teacher – the pianist.

Keywords: self-control, Music and Performing self-control, self-regulation, music and performing activity, music teacher.

Постановка проблеми. Феномен музично-виконавського самоконтролю належить до тих індивідуально-особистісних та професійних якостей, які спроможні впливати на рівень виконавської підготовки майбутніх вчителів музики. Це стосується питань, пов'язаних з виконавською інтерпретацією, слуховими та стильовими уявленнями, саморегуляцією і психологічною основою виконавської діяльності. Враховуючи специфіку музично-виконавської та педагогічної діяльності вчителя музики, залучення саморегуляції не є випадковим, оскільки відповідає за якість гри на інструменті та емоційний стан. Саме участь самоконтролю в процесі саморегуляції дозволяє досягати ефективності в виконавській діяльності. Його суттєве значення виявляється в якості гри на інструменті, в умінні